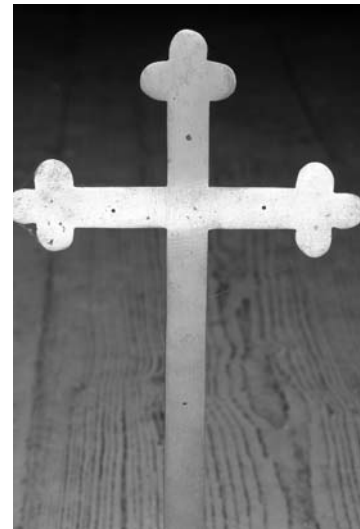

După ce casa este înconjurată de trei ori, se intră în casă, afară rămâne doar trâmbițașul care introduce prin fereastra deschisă trâmbița pentru ca cei din casă să toarne în aceasta pălincă.

Trâmbițașul intră și el în odaie, scoate pălincă din trâmbiță afară într-un pahar special și împarte cu dibăcie în mod egal aceasta în demigenele unde este păstrată pălincă pentru nuntași.

Se cinstesc cei prezenți cu câte un păhărel, două de pălincuță, urmând să-și vadă fiecare de treburile lui. Rămân doar unele dintre vecinele pricepute sau alte femei care acordă sprijinul necesar socăciței care are o misiune frumoasă, de cinste dar și cu o responsabilitate foarte mare: prepararea gustărilor, a sarmalelor a fripturilor (pecenena), a supelor, a prăjiturilor (fanche) necesare pentru servirea la nuntă, precum și a colăceilor mici care sunt împărțiți de miri în drum spre cununia religioasă.

De la Maria Popovici - 74 ani, Repedea

(De la Maria Mariș, 59 ani)

Oh, mother, mother of mine
Poor is my little heart
And my days are all so sad
One is good, the others bad
As I must live through all
the ten days
The good one has no more
taste.

*Oh, mother, mother of mine
My poor heart is sad like old
wine
As my days are all so bitter
One is good, the others bad
As ten days are all so sad
The good one is not so fine.*

Colecția Prof. LOREDANA LUPȘE

Nunta în Valea Chioarului

„Integrată unor contexte conceptuale, psihologice și axiologice, căsătoria va apărea ca o încercare pe care colectivitățile etnice au făcut-o pentru a-și regla mecanismele biologice și a le subordona ideii de continuitate“ (Șculeanu, Ion, *Poezia de nuntă în folclorul românesc*, Rezumatul tezei de doctorat, Cluj-Napoca, 1977, p. 5). Ea este concepută, în relația cu tiparele mentale ale colectivității, ca o etapă indispensabilă a existenței, ca o experiență umană fundamentală și socialmente necesară.

Sub raport istoric, căsătoria este legată de apariția familiei pereche ca nucleu al oricărei societăți. Această familie se realizează prin căsătoria a două persoane de sex opus și cuprinde părinții și copiii necăsătoriți ai acestora. Ea este determinată de apariția proprietății private când părinții (în special tatăl) voiau să-și cunoască copiii proprii pentru a le transmite prin moștenire bunurile acumulate. Date fiind aceste condiții de ordin economic, căsătoria s-a impus comunităților etnice pentru a reglementa mecanismele bio-sociale și a le subordona acestora pentru dezvoltarea societății prin căsătorie, naștere, creșterea și pregătirea copiilor pentru comunitate (vezi Suci, Al., *Nevoia actuală de ritual și ceremonial*, Lux Libris, Brașov, 1998, p. 87). Cu un caracter universal, căsătoria este de fapt o convenție încheiată între un bărbat și o femeie printr-un act oficial, juridic și chiar religios, o convenție bazată pe respectul și afecțiunea reciprocă. Ea se realizează prin consimțământul bilateral al unui fecior și al unei fete de-a se căsători „de bună voie și nesiliți de nimeni.“

Termenul „căsătorie“ are mai multe accepții: act juridic încheiat între viitorii soți, stare juridică obținută prin statutul legal al soților precizat de codul familial, ceremonializarea actului încheiat, adică, pe scurt uniunea

Ce înveți în tinerețe, aceie știi la bătrânețe.

A.100

Peste vârful Măgurii
 Crește iarba dragostii
 Du-te, mândro, și o ia
 Și uită dragostea mea
 Du-te, mândro, și o ciuntă
 Și de-a mea dragoste uită

Over the hillock's mountain
 The grass of love grows
 Honey go and fetch it
 And forget all about my love

ce se stabilește între două persoane de sex opus prin consimțământul lor liber și care este consfințită juridic, religios și ceremonial.

(vezi Suci, Al., *op. cit.*, p. 88)

Scopul acestui act este bine precizat de Simion Florea Marian:

a) „a avea o consoartă spre ajutorare și petrecere, spre alinarea durerilor în caz de nefericire și suferință, mai pe scurt spre împărțirea binelui și a răului, a bucuriei și întristării în decursul întregii vieți“.

b) „de-a avea urmași legitimi care să păstreze numele de familie ca sângele și seminția lor să nu se stingă niciodată, apoi ca să aibă cine moșteni averea părintească (...), să aibă cine îngriji de dânsii și a-i sprijini la bătrânețe, iar după moarte să aibă cine-i jeli și înmormânta creștinește, a-i pomeni și a le da de pomană și a se ruga de iertarea păcatelor sale“.

c) „ca să nu li se facă aruncare că numai degeaba s-au născut și trăit în lumea aceasta, după cum prea deseori se întâmplă că li se face celor ce rămân necăsătoriți“.

(Marian, Simion, Florea, *Nunta la români*, Editura Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1995, p. 15)

Așadar căsătoria are un scop pe orizontală în relația celor doi parteneri și unul pe verticală în ideea de-a avea urmași legitimi.

(vezi Suci, Al., *op. cit.*, p. 89)

După datină, orice lucru își are vremea lui. Așa și pentru căsătorie există o perioadă a vieții, o **vârstă** potrivită care este impusă de codurile bisericești și ale familiei. În Valea Chioarului fetele erau „bune de măritat“ cam de pe la 15-16 ani, adică de când știau lucrurile casei și ale gospodăriei. Băieții se căsătoreau după 20 de ani, după ce veneau din armată. Dacă aceste limite de vârstă erau depășite, se vorbea de fete bătrâne și de feciori bătrâni care erau ironizați în special de Anul Nou când li se făcea moș și babă.

Încă „de cum se apucau feciorite“, fetele încercau să-și afle ursitul prin diferite practici prenuptiale executate cu prilejul unor sărbători ca Indreiu fetelor sau Anul Nou. Pentru a se putea căsători, unele fete, care începeau să devină „fete bătrâne“, recurgeau la diferite **practici magice** de aducere a pețitorilor. Cel mai des se țineau posturi, de obicei marțea, joia și sâmbăta. Uneori, fetele cu adevărat bătrâne, „își făceau pe orândă“. Mergeau la o vrăjitoare sau la o ghicitoare care le dădea indicațiile necesare în acest sens. Sunt cunoscute în sat cazuri în care o astfel de fată a ținut ajun și post ajutată și de alte femei, neamuri și vecine. La împlinirea numărului de zile, o „nevastă tânără „ din sat a fost foarte bolnavă. În ciuda consultațiilor medicale, în scurt timp femeia a decedat, iar soțul s-a dus la cea care „și-a făcut pe orândă“ și, după puțină vreme, s-au căsătorit. (*informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului*). Există în satul tradițional dorința ca fata să se mărite după un om „de treabă“ (cu calități fizice și morale) și care „să fie dintre oameni“ (să aibă neamuri și prieteni de seamă), dar mai ales să fie din sat, endogamia locală fiind o adevărată lege nescrisă a comunității. Feciorul trebuie să ia întotdeauna nevastă de o seamă cu el, adică de același neam și stare socială, el trebuie să-și aleagă „pet'icu' după sac“. În ceea ce privește **impedimentele** în realizarea căsătoriei, satul respectă atât prevederile bisericești și civile, cât și propriile-i tradiții. Este oprită căsătoria între rudele de sânge până la gradul al patrulea, între frații vitregi, între copiii nașilor și ai finilor „ca să nu aibă copii neputincioși“ (*informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului*). Drept

urmare, satul fiind mic, cu timpul începe să se renunțe la endogamia locală și să se practice căsătoriile între sate diferite, fata fiind cea care pleca din casă. Nu era bine privită nici căsătoria între cei de religie diferită sau între cei de naționalitate diferită. Astăzi însă se acceptă și acestea. O tradiție veche practică în vederea realizării căsătoriei era **furtul fetelor**, care apare doar în situația în care părinții fetei nu sunt de acord cu acea căsătorie. De-a lungul timpului, atât autoritățile bisericești, cât și cele laice au luptat împotriva raptului săvârșit în acest sens. Urbariul alcătuit în 1566 pentru domeniul Cetății Chioar arată că stăpânul feudal percepea gloabă pentru obiceiul răpirii fetelor (vezi Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, Editura Academiei, București, 1968, p. 372). Chiar și preoții îi amendau uneori pe făptași, iar în desfășurarea ceremonialului nupțial se omitea gestul de punere a balțului în fața altarului pe capul fetei furate

(vezi Chiș Șter, I., Pop, Gh., *Graiul, etnografia și folclorul zonei Chioar*, Baia Mare, 1983, p. 269)

Considerată un ceremonial de trecere, căsătoria „se cere a fi consacrată și aceasta se face prin mijlocirea unor rituri de mare complexitate, dar și festivizată prin ceremonii și manifestări spectaculare de excepție“. Nunta reprezintă „tocmai acest complex de practici, rituri etc. prin care se ceremonializează căsătoria“ (Șculeanu, Ion *Op. cit.*, p. 6) și în care tinerii trec gradat, pas cu pas, de la starea de celibatari la cea de căsătoriți, de la starea de feciorie și fetie la cea de oameni lumii, de oameni care au intrat în rândul lumii, al comunității. Prin aceasta ei își schimbă statutul social trecând de la relația de dependență față de familia părintească la relația de autonomie și independență și la asumarea răspunderii pentru o nouă celulă socială. În trecerea de la o stare la alta se parcurg o serie de etape menite să ajute tinerii să depășească acest moment și să întemeieze o nouă familie. Aceste etape pot fi grupate pe trei momente: înainte de nuntă, nunta propriu-zisă și după nuntă. Înainte de nuntă, un rol important îl au clăcile, șezătorile, danțurile, nunțile, târgurile săptămânale care oferă tinerilor prilejul de-a se cunoaște. Apoi, un rol important îl avea și obiceiul feciorilor de-a merge seara în sat la fete, mai ales în postul Crăciunului și în cășlegi. Astfel aflau care este firea fiecăruia, cum se

Go, oh my honey, and cut it
down
And forget everything about
my love

All over the highest hillock
Grows the grass of love and
luck
Oh, my love, go find it quick
And forget all 'bout myself
Oh, my love, just cut it neat
And my old self bury deep

A. 101

Avut-am bine în viață
Când eram la mama-n brață
Că de când am crescut mare
Numai dor și supărare
Dar de când mare-am crescut
Numai amar am avut

I had all the best in the
world
Since I was in my mother's
arms
But since I grew up
I've felt only woe and
sadness
And since began to grow up
All I've been feeling was
bitterness.

*Oh, my luck, I had you all
Since mom carried me along*

Foto F. Săteanu, Nuntași din Preluca Veche, 2006

**Cine te vede la fogodău, nu gânde-te
c-ai intrat să te închini.**

Ever since I grew so old
All I felt has been my woe
And since I began to grow
All I've felt was bitter cold.

A. 102

Hai, bade, să ne iubim
C-amândoi ne potrivim
Și la ochi, și la sprincene
Ca doi porumbei la pene.
Bade, dorul tău și-al meu
Aduna-l-ar Dumnezeu
Și l-ar face-un singur dor
Tu să trăiești, eu să mor.
Tu să trăiești mult și bine
Până te-i urî de lume

Come, my love, let's be
together
'Cause we're made for one

comportă și cum gândește. Criteriile de alegere a soțului/soției erau legate de conduită, de aspectul fizic, dar și de starea materială. Un rol important îl aveau părinții care, în majoritatea cazurilor, aveau ultimul cuvânt.

Peșitul este un obicei străvechi al românilor de pretutindeni. Grupul peșitorilor era alcătuit în Valea Chioarului din fecior și părinții acestuia, care merg la casa fetei. Nu s-au întâlnit formule specifice pentru peșit. Doar feciorul sau tatăl acestuia spuneau foarte simplu motivul vizitei. Consimțământul părinților era deosebit de important. Dacă ei considerau că cei doi tineri nu s-ar potrivi din diferite motive, spuneau că fata nu-i încă de măritat sau că nu vor să o mărite încă și discuția se termina aici. Dacă ei erau de acord și fata le împărtășea părerea, începeau discuțiile despre zestre la care feciorul și fata nu mai aveau cuvânt de spus. Părinții fetei, în special tatăl, precizau ce anume puteau să dea ca zestre (pământuri – 3-4 bucăți, animale – 4-5 oi, 1-2 vaci, boi etc.) și cu ce îi vor putea ajuta pe tineri (la construcția unei case etc.). Nu se realiza nici un înscris ca în alte părți, ci totul mergea pe încredere reciprocă (*informator Iura Liviu, 67 ani, Curtuiuşu Mare*). Doar în cazuri speciale, ca de exemplu, atunci când pământul le revenea tinerilor căsătoriți doar după moartea cuiva, doar în astfel de cazuri se întocmea un act prin care familia fetei se obliga să-și țină cuvântul dat. Învoiala fiind făcută, se trecea la ospăț. Nu era vorba de o petrecere, ci doar de servirea unuia sau două pahare de țuică pe care o dădeau părinții fetei. Se mai punea pe masă și pâine și slănină, „ca să fie ceva de îmbucat după horincă“. Tot acum se stabilea când se va întoarce vizita. Părinții feciorului îi chemau pe ospăț pe cei ai fetei.

Mersul pe vedere / la înțăles are loc în prima sau a doua duminică după peșit sau chiar mai târziu. Fata împreună cu părinții și unele neamuri mai apropiate, merg la casa feciorului. Secvența era destul de importantă deoarece se putea întâmpla ca fata să-și vadă acum pentru prima dată viitoarea gospodărie, dacă feciorul era din alt sat. Totuși ea se desfășura foarte simplu. „Ved'eroilor“ li se arăta gospodăria și eventual se reluau discuțiile despre zestre, după care urma ospățul. De această dată se pregăteau mâncăruri ca la sărbători.

În urma acestei vizite de observație, învoirea părinților fetei pentru căsătorie putea fi menținută sau anulată. Tot atunci se *stabilea data nunții* („pun zua la uspăț“). În acest sens se respectau anumite reguli impuse de biserică, dar și de tradiție. Se știe că biserica a interzis nunta în posturi. Timpul nunților sunt cășlegile și toamna, după Sântămărie, până la postul Crăciunului. Ziua pentru nunți era duminica sau joia (*vezi Chiș Șter, I., Pop, Gh., Op. cit., p. 277*) și nicidecum sâmbăta care era ziua morților. Azi nunta ține o zi și o noapte, adică sâmbătă după-masă și noaptea dinspre sâmbătă spre duminică. Explicația este simplă: aproape toți nuntașii trebuie să se ducă luni dimineața la serviciu. O dată cu data se stabilesc și nașii, ceterașii, socăcița, „t'emătorii“, starostele, „nun'ele“, „strop'itoarele“.

Nașii sunt martorii care asistă la cununie, participă la toate secvențele ceremoniale și rituale ale nunții și călăuzesc finii în întreaga lor viață conjugală. Tradiția cere păstrarea nașilor. În situația în care nu se mai apelează la nașii de botez, se cheamă ca nași o familie din neam sau prietenă cu tinerii. Dacă în trecut era doar o singură pereche de nași, azi se cheamă câte două sau trei pentru fiecare dintre miri. Între familia nașului și cea a mirilor se creează o legătură de rudenie spirituală uneori

mai puternică decât cea de sânge. Există și apelative specifice. Pentru nași mirii devin fini. Între nași și familiile din care provin cei doi tineri se încheagă o relație de cumetrie (cumătru / cumătră) (vezi Scurtu, Vasile, *Termeni de înrudire în limba română*, Editura Academiei R.S.R., București, 1966). *Ceterașii* sunt angajați de mire și de tatăl miresei. Formația tradițională era compusă cam din 3-4 instrumente: o vioară, o contră (braici), o gordonă (contrabas) și foarte rar un acordeon. Ea însoțea mirele până la biserică și asigura muzica pentru dans în timpul petrecerii. Dintre formațiile care cântau la nunțile chiorene pot fi amintite: cea a lui Iacob, a lui Ițădor, a lui Victoru' li Ițădor (Victor Negrea – violonist cunoscut și laureat al multor festivaluri de folclor). Azi se aduc formații cu soliști renumiți. Există în sat câțiva instrumentiști, dar nu alcătuiesc o formație care să se poată prezenta la o nuntă.

Socăcița nu era vreo persoană specializată în acest sens. Pregătirea bucatelor revenea femeilor din neam și vecinelor.

Starostele este un bărbat însurat, plătit cu un colac și un litru de țuică pentru a striga darurile la „danțu' mn'iresi”.

„*T'emătorii*“ erau cei care chemau la nuntă, pentru aceasta primind câte un colac. În Valea Chioarului, ca și în celelalte sate chiorene, existau două feluri de chemători: chemătorii feciori și chemătorul bătrân.

Nunele erau două fete, prietene sau verișoare ale mirelui. Ele aruncau grâul la înconjurarea mesei.

Stropitoarele erau două prietene sau verișoare ale miresei. Rolul lor era de-a stropi cu apă mirii și nașii atunci când se învârt pe lângă masă.

După stabilirea datei nunții cele două familii ale tinerilor se înrudesc prin alianță. Legătura de rudenie poartă denumirea de „înuscire”. Părinții mirilor se adresează unii altora cu apelativul „cuseru / cuscră”. Mirele cu frații miresei, precum și mireasa cu frații mirelui devin „șogori” sau „tătăișe”, adică sunt cumnați (vezi Scurtu, Vasile, *Op. cit.*).

Strigările sunt anunțurile sau vestirile pe care le face preotul la biserică după săvârșirea serviciului divin. În număr de trei, acestea au rolul de-a înștiința poporul cu privire la căsătoria ce urmează să aibă loc, ca în cazul în care există vreo piedică, nunta să poată fi anulată. Tot în acest scop era și acea „punere pe tablă” la primărie.

Pregătirea pentru nuntă înseamnă preocuparea pentru îmbrăcămintea specifică nunții, pentru mâncările care se pregătesc și pentru locul în care se desfășoară nunta. Atât mirele cât și mireasa se preocupă de *hainele* pe care le vor îmbrăca în ziua nunții. Ele nu se deosebesc prea mult de portul obișnuit în ceea ce privește componența. Deosebirea o aduce esteticul și însemnele ceremoniale. Hainele de mire și de mireasă au o ornamentică realizată cu mai multă grijă, astfel încât să fie cea mai frumoasă. *Însemnele ceremoniale* sunt balțul și coronița pentru mireasă, struțul și clopul / cușma pentru mire, struțul nașilor.

La *adunarea bucatelor* pentru nuntă contribuiau și neamurile. Ele pregăteau ouă pentru „păturile de toșmăgi”, fără ca acestea să fie plătite de cei care le primeau. Erau date înapoi, treptat, după nuntă. Farfuriile și tacâmurile erau aduse de prin sat. Spun bătrânii că „luau femeile blid'ele d'i pân' cuie” și lingurile de lemn pe care le aveau și le dădeau la uspat. Nu arareori se întâmpla ca nuntașii să mănânce 2 cu aceeași lingură. Joia începea pregătirea mâncărilor cu făcutul cozonacului și al pâinii

another

Our eyes and eyebrows
match

As do the feathers of two
doves

Oh, my love, both our
sorrows

Should be made one by God
So that I could die, and thus
You might live a life so long
That all you'll want is to be
dead.

*Come, my love, let's be
together*

*'Cause we're made for one
another*

*Our eyes and eyebrows
match*

*As two doves that sing of
love*

*And of sorrow, as we do
Only God knows our woe*

*Oh, if only I could die
So that you can live a lot.*

*Up to old age may you live
So that you may hate your
lot.*

A. 103

Măi mândrior, măi iubit
Și de mine despărțit
Mult trăim noi cu iubire
Fără leac de despărțire
O zi de nu ne-am văzut
Doamne, mult ni s-o părut
Și acuma - cum ne răbdăm
Luni și luni nu ne vedem

(De la Ioana Doicar, 46 ani)

You fair love, you love of mine
 Oh, you left me so alone
 We can live and love and thus
 And be just the two of us
 If I don't see you one day
 Oh, God, it seems you are so far away
 But now, when we are apart
 Months go by one after another
 You fair love, you love of mine
 Oh, you left me so alone
 We can live and love and thus
 And be just the two of us
 If I don't see you one day
 Seems you are so far away
 But now, as we are apart
 All the months will just go by.

(From Ioana Doicar, 46 years old)

A. 104

Peste deal, peste pădure
 Trece on cuc cu
 frunza-n gură
 Nu știu:-i cuc, ori i i pui
 Ori i-i gura mândrului
 Peste dealu retezat
 Este-on popă din alt sat
 Ce cunună oameni dragi

pentru că vinerea nu se coace în cuptor. Se făcea cozonac cu nucă și cu silvoită (dulceață de prune). Pâinea nu se făcea mare, ca de obicei. Se împloteau „țâpoi“ care se puneau pe masă din loc în loc și din care oamenii rupeau cu mâna. Vinerea se tăiau găinile sau oaia cu care se gătea sâmbăta supă (lévișă) sau guiașul ce se servea la nuntă. La acestea se adăugau „pt'iroșt'ele“ (sarmalele) cu păsat care se pregăteau sâmbăta. Duminica se coceau pancovele. Mai târziu au apărut și cartofii cu carne de găină sau de porc. Nu trebuie uitat nici faptul că fiecare pereche de nuntași ducea cu sine o farfurie cu pancove sau uscături acoperite cu o ștergură și „o féle“ (o jumătate de litru) de țuică (*informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului*). Azi meniul este deosebit de bogat, pregătindu-se în jur de 4-5 feluri de mâncare la care se adaugă diferite băuturi cumpărate din magazin. *Locul* desfășurării nunții era, de cele mai multe ori, șura și curtea, pentru perioada de vară, și casa pentru perioada de iarnă. Acestea erau amenajate special de vinerea. Când se făcea nunta în curte, se pregătea un cort cu scheletul din lemn și învelit cu o prelată. Mesele erau aranjate în față și lateral. La peretele dinspre spatele șurii era pusă masa mirilor și a nașilor. Celelate mese erau puse perpendicular pe aceasta. În mijloc sau lateral, pe un postament mai înalt, erau așezați ceterașii ca să se audă mai bine deoarece nu exista stație de amplificare. Întreaga locație era „gătată“ cu țoluri și ștergare (vezi Chiș Șter, I., Pop, Gh., *Op. cit.*, p. 275). Pe peretele din spatele mirilor se puneau un țol mai mare. În mijlocul lui era amplasată o icoană cu *Cina cea de taină* deasupra căreia se puneau o ștergură. Pereții laterali sunt și ei împodobiți uneori cu țoluri și chiar cu blide și șterguri. Curtea era și ea împodobită, lucru de care se ocupau fetele, neamurile și chiar gazdele sâmbăta sau duminica dimineața. La poartă se puneau crengi de tei și gorun. Teiul este un arbore feminin și matern spre deosebire de stejar care are semnificații masculine (vezi Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Amarcord, Timișoara, 1994, p. 186). O specie de stejar este și gorunul care se întâlnește foarte des în pădurile Chioarului. Aceasta este explicația prezenței lui în ceremonialul nupțial în locul stejarului ale cărui semnificații le preia. Stejarul este, pentru omul tradițional, un arbore axial care asigură comunicarea între cele trei lumi: lumea subpământeană, lumea terestră și lumea celestă. Așadar este un simbol al vieții și al morții, al sfârșitului care e întotdeauna un nou început (vezi Evseev, Ivan, *Op. cit.*, p. 175). În cadrul nunții sfârșitul fecioriei însemnă începutul vieții de familie. Abia mai târziu a apărut și în Chioar *bradul*, simbolizând pomul vieții și arborele cosmic. Crengile lui stau la intrarea în curtea în care are loc nunta împodobind poarta alături de primele colorate. Tot la poartă se puneau și palțul chemătorilor

(*informator Lupșe Vasile, 53 ani, Valea Chioarului*)

Treptat însă s-a renunțat la toate acestea, astfel că azi apar doar panglici și baloane.

Chemarea la nuntă se făcea prin intermediul chemătorilor

(*informator Lupșe Vasile, 53 ani, Valea Chioarului*). Joia după-amiază, mireasa și mirele adunau fiecare cam jumătate feciorii din sat și-i repartizau la chemat, spunându-le unde vor merge și pe cine vor chema. Doi chemători umblau prin sat și câte doi în fiecare din satele în care mirii aveau rudenii. Însemnul lor era palțul (*informator Lupșe Vasile, 53 ani, Valea Chioarului*) făcut de mama sau drăguța chemătorului. Palțul era făcut dintr-o botă cam de

80-120 cm pe care se legau „joljuri“ (baticuri), prime (panglici din hârtie creponată), mărgelile și uneori și clopoței. În capătul botei se mai puneau și un struț de busuioc și verdeață. Plantă prin excelență erotică, busuiocul are proprietăți fecundatoare și apotropaice (vezi Evseev, Ivan, *Op. cit.*, p. 26). Verdeața, prin culoarea ei, reprezintă dragostea tânără, plină de nădejde (vezi Evseev, Ivan, *Op. cit.*, p. 199). Chemătorii feciori chemau la nuntă printr-o formulă specifică. În urma lor venea chemătorul bătrân care preciza și dacă familia respectivă trebuie să ajute cu ceva la activitățile de pregătire a nunții. Chemarea la nuntă se făcea vinerea. Seara se adunau toți chemătorii și spuneau fiecare cum și-a îndeplinit misiunea și cine a acceptat sau nu să participe la nuntă. În zilele noastre invitațiile se tipăresc și sunt înmânate de către miri sau părinții acestora cu o săptămână sau două înaintea nunții. Chemarea la nuntă are un dublu înțeles: afirmativ și negativ. Înțelesul afirmativ are, la rândul său o dublă deschidere: de acceptare a unirii celor doi tineri și implicit a celor două neamuri, și de confirmare a participării la ospățul de nuntă. Înțelesul negativ are și el o dublă semnificație: una este de respingere a invitației, de neacceptare a unirii celor doi protagoniști și a celor două neamuri, iar cealaltă de neparticipare la ospăț datorită unor condiții ce țin de situația familiei sale (strâmtorare financiară, boală, doliu etc).

(vezi Șeuleanu, Ion, *Op. cit.*, p. 78)

Nunta propriu-zisă începea duminică dimineața și se termina luni dimineața. Marțea se făcea o masă la mire doar cu neamurile apropiate. Dar cum oamenii s-au angajat în diferite locuri de muncă, a fost nevoie ca nunta să se facă începând de sâmbăta de la amiază, iar masa de la mire, duminica. Ca secvență, ea reprezintă momentul ruperii de feciorie și intrarea în rândul oamenilor lumiți. Dacă nașterea reprezintă zorii vieții, iar moartea amurgul ei, atunci nunta nu poate fi altceva decât amiaza ei. „Drumul astrului pe bolta cerească cu cele trei repere principale: răsărit, zenit, apus, este asemănător cu momentele importante care marchează viața omului: naștere, nuntă, înmormântare. Zenitul este momentul cel mai înalt pe care îl atinge soarele nostru generator de lumină, căldură și viață. Pentru om, ceasul de amiază este cel mai limpede deoarece este momentul deplinei maturități, a hotărârii decisive pentru întemeierea familiei proprii, când actanții principali participă în cunoștință de cauză la trecerea în rândul oamenilor lumiți. Dar este și ceasul cel mai greu pentru că este cel al ieșirii din sine, al revărsării în afară, este întâiul pas comunitar al mirilor. Acest pas semnifică participarea lor conștientă la viața cetății, semnifică deschiderea spre alții, spre ceilalți care îi primesc în rândurile lor. Mirele și mireasa trec din starea fecioriei în cea de soț și soție, bărbat și nevestă, iar această trecere înseamnă deschidere spre și integrare în comunitate. Astfel se ajunge la conștiința împlinirii de sine care implică necesitatea revărsării, a rodirii prin dragoste și dăruire în, cu și prin altul“.

(Suciu, Al., *Op. cit.*, p. 93). Ca ceremonial, nunta se caracterizează printr-un pitoresc și o complexitate prin care le depășește pe toate celelalte. Este un adevărat spectacol care are menirea de a immortaliza evenimentul unic din viața mirilor. Fastul și ostentația sunt asigurate de prezența mare a nuntașilor, precum și de ținuta vestimentară a acestora și se împletesc cu un comic stimulat de staroste și de improvizările de moment. Cu toată

Hai mândruț, merem și noi
Să ne luăm amândoi

Over hills and over woods
A cuckoo is passing by
I don't know how old it is;
Or maybe my lover's lips
Fly over the smallest hill.
A priest from another village
Marries people that are in
love

Let us go, my love, to him
And get married right away.

Over hills and over woods
A cuckoo is passing by

I don't know how old it is;
Or maybe my lover's lips
Fly over the hill in peace.
A priest from a distant
village

As I've heard, marries the

lovers

*If they want to; oh, my love
Let us go and thus be blessed
Then our life will be the
best.*

A. 105

Cine desparte doi dragi
Ducă-i carnea corbii-n fagi
Pe mine m-o despărțit
Cu cine bine-am trăit
De m-o despărțit o fată
Cununa să nu și-o vadă
De ne-o despărțit fecior
N-ar putea muri ușor

diversitatea manifestărilor concrete, ceremonialul nunții apare ca un sistem unitar în care datinile, obiceiurile, momentele, secvențele, gesturile, însemnele, lirica, muzica, culoarea, costumele se subordonează scenariului nupțial în întregul său. În funcție de cum era vremea în ziua nunții, se încerca o prevestire a viitorului. Dacă ploua, se zicea fie că va fi mireasa lăptoasă, fie că va plânge mult.

(informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului)

Pregătirea zestrei era o secvență deosebit de importantă și de interesantă care se realiza în dimineața nunții. Îmbrăcămintea, lenjeria, și alte pânzeturile erau puse în lada de zestre sau în lădoi. Acesta era așezat în unul din cele 2 care. Pe celălalt erau așezate 2-3 „țoluri cu lână feșt'ită“ și unul „de vultoare“ (mai gros), dricarul (dună), 9 perne „învăscute cu pên'e și fitauă“, 3-4 fețe de masă, „firinguri“ (perdele) de cipcă și de ciur, „lipid'cauă“ cu cipcă, cu fitău, cu ciucalăi și cu ciur. Câteva femei, rudeniile cu mireasa, aranjau toate aceste lucruri în carele trase de boi sau cai, înstruțați și ei. Neamuri de-ale mirelui mergeau după haine. Mireasa cu 2 chemători și cu alte neamuri se duceau cu hainele duminică dimineața, în ziua nunții. După cum se știe, prin căsătorie se întemeia în satul tradițional o nouă unitate economică, cu rosturi în perpetuarea biologică și socială a neamului. Pentru îndeplinirea acestor rosturi trebuiau create anumite condiții de ordin economic și juridic (vezi Pop, Mihai, *De la obiceiuri străvechi la ceremoniale și spectacole contemporane*, în «Comunicări științifice pe teme de folclor», Baia Mare, 1973, p. 137). De acest lucru se ocupau părinții care aveau obligația să-i înzestreze cu îmbrăcăminte și textile necesare casei, cu animale și pământ, dar și comunitatea care îi ajuta economiceste prin darurile în bani pe care le făceau la nuntă.

Gătitul miresei și gătitul mirelui se realizează în paralel, fiecare fiind la casa lui, și era cândva un moment ceremonial deosebit de important, marcat poetic.

Mireasa avea părul împletit în „conci“, adică așa ca la neveste, și împodobit cu „indréle“ anume cumpărate. Iarna purta zadie în cap. Hainele erau cele obișnuite portului tradițional. Mireasa lua trei rânduri de poale și un spăcel peste care îmbrăca „rot'ia și vizâbca“ din material cumpărat, de o culoare deschisă, de obicei alb-gălbui. Tendința spre alb se datorează semnificației culorii. Sumă a tuturor culorilor, albul se asociază luminii, purității, de care trebuie să dea dovadă mireasa (vezi Evseev, Ivan, op. cit., p. 14). În piept purta un struț cumpărat de nașă, iar în picioare papaci cumpărați. Coronita și balțul i se puneau doar la biserică.

Mirele avea și el același port popular dintotdeauna. Ceea ce-l deosebea de ceilalți feciori era struțul pe care i l-a cumpărat nașa.

Struțul făcut din flori este un însemn al situației la mijloc, între cele două stări: una de care cei doi tineri se despart și una în care vor intra.

Mersul după nași i-a implicat la început doar pe doi dintre chemătorii mirelui și câteva fete care mergeau cântând și chiuind. Aceștia, cu sticla de țuică în mână, se duceau la casa nașilor și veneau împreună cu ei la mire acasă. Mai apoi mergea după nași și mirele cu neamuri, cu fete și feciori. După ce numărul nașilor a crescut, mirele și mireasa mergeau fiecare după nașii lui. În fiecare caz nașii îi ospătau cu mâncări specifice timpului, de la pancove și cozonac ajungându-se la diferite feluri de prăjituri și aperitive. Azi s-a renunțat complet la acest obicei, nașii

mergând singuri la mire sau la mireasă.

Cerutul miresei și al mirelui era realizat de chemătorii mirelui. Unul rostea orația specifică la mire și, împreună cu nașii și cei adunați la casa mirelui, mergeau pe jos la biserică. Alții doi, cu horinca în mână, se duceau la casa miresei. Aici se rostea textul prin care se cerea mireasa în cununie și iertăciunile. Mireasa cu alaiul ei se duc la biserică pe jos sau, iarna, cu sania trasă cai. Carul este un vehicul spiritual care face legătura între două lumi, între două stări: cea de față care trebuie depășită și cea de nevastă spre care se îndreaptă tânăra față (vezi Evseev, Ivan, *op. cit.*, p. 29). Pe drumul spre biserică se spun strigături care anunță evenimentul ce se întâmplă. Astfel mirele și mireasa se întâlnesc în fața bisericii unde „dau mâna laolaltă“ și apoi intră în biserică. Gestul de unire a mâinilor nu este un simplu salut. Mâna este un simbol al comunicării și înțelepciunii. Unirea mâinilor nu poate să însemne altceva decât credință, fidelitate (vezi Evseev, Ivan, *op. cit.*, p. 104).

Cununia ca termen are înțelesul de căsătorie după ritualul religios. Taina căsătoriei se numără printre cele șapte taine ale bisericii creștine prin care, în urma binecuvântării preotului, se coboară peste miri harul dumnezeiesc necesar pentru întemeierea familiei creștine (vezi Stoian, Ion, M., *Dicționar religios*, Garamond, București, 1994, p. 74). Oficierea ei se face după molitvelnic (carte bisericească de slujbă pentru preot cuprinzând rânduiala Sfintelor Taine și a altor slujbe pentru diferite momente).

Pe tot parcursul cununiei mirii poartă pe cap cununile puse de preot, iar la final se rotesc în jurul tetrapodului în timp ce se cântă „Isaia dăntuiește“. Cele două gesturi par a fi preluate din precreștinism având în vedere semnificația pe care o au. Cununa sau coroana este cea care unește lumile, dar în același timp și cea care îi apără pe tinerii aflați în situația de limită, pe un prag de trecere când forțele răului și-ar putea exercita puterile cu mai multă ușurință. Dansul executat în sensul de mers al soarelui pe cer și imitând hora cerească are și el același scop apotropaic. Nașii sunt cei care însoțesc mirii în acest moment de trecere. Ei poartă în mâini lumânările aprinse. Lumina ce fecundează întunericul este dătătoare de viață. Mirii și nașii, dar și nunele sunt uniți printr-o panglică de care se țin fiecare pentru a imita hora cerească. La finalul cununiei panglica este legată în jurul taliei miresei în loc de brâu, deci cu rol apotropaic. Preotul dă mirilor și nașilor pâine și miere. Aliment ritual și spiritual, pâinea este considerată un dar al cerului. Mierea este un aliment sacru aflat în strânsă corelație cu laptele matern și simbolizează înțelepciunea. Prin unirea celor două, tinerii primesc hrana spirituală care le poate da puterea de-a trece peste pragul ce li s-a așezat în față. Preotul pune cu crucea balțul pe capul miresei, iar apoi nașa și nunele îl aranjează. În cazul în care mireasa a fost fugită / furată, balțul este pus doar de nașa. În timpul cununiei tineretul dansează în fața bisericii, indicând același rol apotropaic și fecundator al dansului care impulsionează Pământul-mamă prin baterea cu piciorul.

Uspățul de la mireasă este mai puțin semnificativ (*informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului*) și se făcea doar când mireasa era din alt sat.

Uspățul de la mire reprezintă cu adevărat petrecerea de nuntă. Pe măsură ce se apropie de casa mirelui sunt tot mai dese strigăturile adresate soacrei care trebuie să iasă la poartă ca să-și întâmpine nora.

Whoever might break apart
Two lovers, has got no heart
May them die and may the
ravens eat them
Cause this happened to me,
too
Even though my life was
happy.
If a girl has stolen my love
May she not marry at all
If a boy has done it, then
May he quickly die in pain.

*Whoever might break apart
Two lovers, has got no heart
May them die and crows
may eat them
This has happened to me, too
I once loved, but now I'm
blue
If a girl has stolen my love
May she not marry at all
If a boy has done it, then
May he quickly die in pain.*

A. 106

Trandafir sara pe lună
Du-i bădiții voie bună.
Trandafir sara pe nori
Du-i bădiții sărutări
Trandafir sara pe stele
Du-i badelui buzele mele

Și spune-i c-al meu noroc
L-au pus dușmanii pe foc
Și-i spune că al meu bine
A plecat și nu mai vine
A plecat în țări străine.

(De la Maria Bizău, 26 ani.)

Rosy flower, tonight
I want you to tell my love to
sleep tight
Rosy flower, every evening
when it's cloudy
I want you to kiss my love /
kiss my love all over
Rosy water, every time you
see the stars
I want you to offer my lips to
my love
And tell him that my own
luck
Was washed away by my
enemies
And tell him that all my well
being
Deserted me for good.
'Cause it went far away .

*Oh, my rose, may the
moonlight
Help you sing my love all
night
Oh, my rose, may all the
clouds*

Aceasta iese în fața miroilor cu o farfurie cu „coptături“. Însăși denumirea lor sugerează opoziția de copt-necopt pe care trebuie să o depășească cei doi tineri. Socrul mare vine și el cu o sticlă cu țuică, simbol al vieții veșnice . Chemătorul mirelui și chemătorul miresei poartă o discuție în termenii orăției (*informator Lupșe Vasile 53 ani, Valea Chioarului*). Această discuție se prezintă în formă de ceartă. În final apare și împăcarea prin schimbul de sticle care are loc între cei doi. Urmează apoi „*învârtitul la mescioară*“. Pe o masă, în curte, se află un colac, o farfurie cu grâu, o găleată cu apă și un struț de verdeață. Colacul este înstruțat cu verdeață, busuioc și va fi dat chemătorilor. Cei doi chemători iau mirii și nașii de mână și se învârt cu ei pe lângă masă de 3 ori, în sensul rotirii soarelui. În acest timp, nunele aruncă cu grâu asupra lor, iar stropitoarele îi stropesc luând apă din găleată cu struțul de verdeață. Totodată ele rostesc și o serie de strigături specifice momentului. În final farfuria se aruncă peste casă zicându-se „Să aivă mn'irii noroc!“ . Acum mirii și nuntașii se pot așeza la masă, dar nu oricum. În primul rând intrau mirii după masă, apoi nașii și ceilalți nuntași. La o masă stătea tineretul, iar la alta însurații.

Starostele rostește rugăciunea „Tatăl nostru“. Abia apoi se poate începe servirea bucatelor. Paharnicii (bărbați care sunt rudenii cu mirii), câte unul la o masă, împart țuica. Cu un singur pahar se da, pe rând, la nuntași, cam câte două pahare la fiecare. Mai departe se serveau din țuica pe care

Foto F. Săteanu, Festivalul nunților, 2006

și a u
adus-o de-acasă și închinau cu ceilalți. Socăcițele erau femei tinere, rudenii, care se ocupau de servirea bucatelor (guiaș sau lévișe, piroște, pancove, cozonac, uscături). Femeile care participau la nuntă aveau și ele câte o farfurie cu „coptături“ din care se serveau între ele. Pâinea pentru nuntă nu era cea în formă obișnuită. Se făceau țâpoi din care se rupea așa cum și tinerii se rup de starea de feciorie.

Ceterașii își exercitau funcția de-a crea muzica necesară momentului. Primul dans îl dansau cei doi miri. La al doilea dansa nașul cu mireasa și nașa cu mirele. Abia apoi intrau și ceilalți nuntași în joc.

Una dintre prietenele miresei îi *închină la mireasă*. Versurile semnifică aceeași despărțire de starea de feciorie ca și cele prin care se cere mireasa în cununie. După servirea mâncărilor se aduce *găina* care are un simbolism erotic și al fertilității (*vezi Evseev Ivan, op. cit., p.68*). Aceasta fusese

Îi bun să-l trimiți după moarte.

dată din timp de către nașă socăciței care a pregătit-o într-un mod specific momentului. Găina era friptă, înstruțată și pusă pe un talger pe ouă fierte. Ea purta în gură un ban sau o țigară. Starostele cânta găina și apoi o da nașei care o împărțea la neamurile mai apropiate. Aducerea găinii anunța începerea cinstului.

Danțu' miresei / răspunsurile se referă la adunarea banilor. În acest scop se începe de la masa nașilor. Darurile constau atât în bani cât și în cadouri (haine, zadii, etc.).

Cu o coșarcă pe mână sau cu o farfurie, starostele umblă printre mese întrebând:

„Cine-n lume s-ar afla
Să cinstească mireasa?“

(informator Lupșe Vasile, 53 ani, Valea Chioarului)

El este însoțit de miri, de socru mare și de socrul mic. Cei care cinstesc mireasa pot să danseze cu ea. În schimbul banilor ei primesc sticla cu țuică pentru a servi din ea. Urările nu lipsesc nici de data aceasta.

O dată ce banii au fost adunați, starostele cu mirii, socrii și nașii se duc la numărul banilor timp în care nuntașii se mai petrec.

Dezgătatul miresei are loc spre sfârșitul nunții și presupune schimbarea hainelor de mireasă cu cele de nevestă. Chemătorii mirelui iau balțul și coronița miresei și le dau nașei. Aceasta îi pune în loc un jolj sau o zadie pe care i-a adus-o. Apoi mireasa își pune alte haine, dezbrăcând și un rând de poale (informator Lupșe Iuliana, 78 ani, Valea Chioarului). Gestul semnifică din nou despărțirea de vechea stare de fată și trecerea în cea de nevestă. Nașa și chemătorii sunt răsplătiți cu câte un colac.

Petrecerea continuă până spre dimineață când nuntașii pleacă acasă, iar mirii la culcare.

După nuntă, în marțea ce urmează, are loc *uspățu' pruncilor*, adică o masă dată la casa miresei pentru neamuri. S-ar putea spune că aceasta este secvența care ceremonializează cu adevărat trecerea fetei la starea de nevestă, acum realizându-se primul drum pe care îl face mireasa spre părinții ei, ca nevestă. Ca orice schimbare, și căsătoria a produs un dezechilibru atât pe plan familial (desprinderea de familie), cât și pe plan comunitar (desprinderea de ceata de fete / feciori). Pentru restabilirea echilibrului se întemeiază o nouă familie, se stabilesc noi relații de înrudire și se fac vizite. Astfel se realizează integrarea atât în interiorul cuplului, cât și pe plan comunitar. Există uneori situația în care tinerii căsătoriți nu se înțeleg și ajung la despărțire. Deoarece cununia este o taină sfântă pe care nimeni nu poate să o dezlege în afară de Dumnezeu, cei care se despart nu sunt bine priviți de comunitate. Se poate întâmpla însă și ca unul dintre soți să moară. Cel rămas în viață se poate recăsători, dar trecând peste etapele care includ despărțirea de starea de feciorie. Construită dintr-un ansamblu de producții folclorice diverse ce țin de domeniul literar, muzical, coregrafic, de datini și obiceiuri, nunta reprezintă cel mai grandios ritual și ceremonial din viața satului și reușește să unească într-un singur tot spiritul și comportamentul etic, artistic, religios și cultural al unei comunități.

(continuare în numărul următor)

*Help you kiss my love so tight
Oh, my rose, may all the stars
Let me give him loving lips
And tell him that my own lore
Was cut down by men of war
Tell him that all I had best
Has left me for foreign lands.*

A. 107

**Și cu-o floare și cu zece, primăvara
tot se trece.**